

Még jó, hogy nem unikornis

Heinrich von Kleist *Vízilények, szirének* című művében hivatkozik a Bécsi Újság 1803. július 30-i számára, amelyben az áll, hogy a magyarországi királyi tó halászati munkálatai közben már többször is észrevettek az emberek valamiféle meztelen, néglábú élőlényt, melyről nem lehetett megállapítani, milyen fajba tartozhat, ugyanis amint megpillantott valakit, gyorsan beszaladt a partról a vízbe, és eltűnt. E Kleist-hivatkozást választotta elsődleges mottójául Darvasi László *Magyar sellő* című regényének, amelyben nemcsak történeteiben, hanem nyelvében és stílusában is megidézte Heinrich von Kleistet, a 18–19. század fordulójának nagy német drámaíróját, lírikusát, publicistáját, aki az irodalomtörténészek meglátása szerint az írásaiban megjelenített képek erőszakosságával, az érzések kítörésének mértéktelenségével és a helyzetek durvaságával sokkolta leginkább a kortársait. Mindezekből Darvasi *Magyar sellő* című regényében sincs hiány, hiszen a könyv elsősorban a hatalom és az egyén viszonyát taglalja, sokszor kimondottan nyers, máskor lírai, de mindig virtuóz írói megoldásokkal, olyan közeget teremtve mindeközben, amely fikatív, hiszen egy képzeletbeli német kisváros jelenítődik meg a regény lapjain, valamikor a romantika korában, azonban alapvonásaiban annyira általános, hogy bármely korszakban érvényesnek és aktuálisnak tekinthető.

Darvasi László ezúttal tehát egy képzeletbeli német kisvárosba utaztatja olvasóit, a 19. század elejére. Az adott terület egy akarnok, szadista, mindenható gróf territórium, aki gyakorta él vissza pozíciójával. Hatalmát a mindenre elszánt, Henrik nevezetű, véreskezű grófi intéző, és a kínzások mindentudója, Jeremiás Mozart, az udvari tortúramester biztosítja, valamint a megtört és megfélemlített alattvalók sokasága, akik egyszerre alávetettjei és éltetői is a gróf abszolutista önkényének. Számukra a mindennapok a túlélésről szólnak, hiszen sohase tudhatják, hogy melyiküket pécézik ki legközelebb a gróf fogdmegei, és köztudomású, hogy az udvari kínzókamrából lehetetlenség csonkítás nélkül kijutni. Akik pedig nem a tortúramester kezei közé kerülnek, azokat az intéző veszi kezelésbe, aki a maga módszereivel: zsarolással, fenyegetéssel, erőszakoskodással okoz súlyos sebeket, csak nem a testnek, hanem a léleknek. A lakosság kiszolgáltatottsága azonban nemcsak a felettük álló zsarnokoskodóktól, hanem az egymás iránti agressziótól is függ, hiszen a városban éjjel-nappal szállnak a kövek, amelyeket grófi utasításra kiválasztott helybéliek hajigálnak járókelőkre, állatokra, épületekre, azzal, hogy kődobálóból bárki bármi-

kor célponttá válhat, és fordítva. A hatalom ereje éppen e kiszámíthatatlanságban, esetlegességben keresendő. Az efféle közeg pedig mi más lehetne, mint a kiszolgáltatottság, a megaláztatás, az erkölcstelenség, az arcátlanság, a hatalmaskodás és a képmutatás melegágya, amelyből elnyomó és elnyomott is képtelen kiszabadulni. Az esetleges szembeszállást, erkölcsi lázadást pedig a legtöbb esetben irtózatosan megtorolják.

Hol van a helye egy efféle közegben az esztétikumnak, a szépségnek, a művészetnek, bárminek, ami a szellemi felemelkedést szolgálhatja? Lényegében sehol, vagy ha fel is bukkanna, csupán torz formában lehet jelen. Például a lírát és emelkedettséget megtestesítő udvari költő, Livius Apollo személyében, aki a hatalom kiszolgálójaként jómaga is torz jelenség csonkolt fülének és visszataszító magatartásának köszönhetően. Ellenlábasa Jeremiás Mozart tortúramester, az önjelölt poéta, aki áldozatainak megkínzása során gyűjt ihletet, és az emberi kínszenvedést igyekszik szavakba, verssorokba foglalni. A művészet sajátos megnyilvánulása pedig egy félresikerült kőszobor a főtér közepén, ami a készítője szerint egy sellőt formáz, ámbár mivel még sohasem láttak sellőt a helyiek, nehezen tudják a faragványt megítélni. Ezt orvosolandó küldi el a gróf az intézőjét Magyarországra, ahol, úgy hírlik, hogy eleven sellőt fogtak ki a halászok egy tóból. Azzal bízza meg Henrik intézőt, hogy vásárolja meg a pikkelyes, halszerű teremtményt, és hozza el a városukba, hadd „lássa az a sellő, hogy ők, már, az itteni emberek, nemcsak tudnak róla, hanem meg is mintázták, itt áll a szobra a téren, beszél és dalol az ő sellőjük, ezt akarja a gróf úr bizonyítani, hogy ők nemcsak lépést tartanak az idővel, [...] de bizony néha meg is előzik, csak mert ilyen tehetségesek, bölcsek és furfangosak”. A tervezett adásvétel meg is köttetik, csak hogy a kordén szállított sellő eltűnik, mielőtt a küldöttség a városba érne, így eszeveszett hajsza indul az előkerítésére. A hajtóvadászatot pedig nemcsak az üldözők és az üldözött, hanem a gyanútlanul belekeveredő lakosok is megsínylik. Például Jakab, a szénégető kamasz fia, aki, szinte egyedülként az egész településen, képes megérezni és megérteni a sellő különlegességét. A többség szemében ugyanis ez a csodás teremtmény nem több, mint egy „dög” valami távoli, vad, különös tájékról, egy torzszülött, se hal, se ember, amely képes sírni, amennyiben tépik a pikkelyét. „Köztudott volt, hogy a torz szépségek közül a legértékesebbek a magyar sellők voltak, talán azért is, mert sellőnek lenni Magyarországon egyáltalán nem volt magától értetődő formája a létezésnek, szemben állt mindazzal, ami hihető, elgondolható, illetve kitalálható. Még jó, hogy nem unikornis” – gondolták róla megvetően, hiszen ez a halszerű, arctalan tünemény léte is aligalig hihető, hát még ha egy mitikus, szent állattal kerülne szemtől szembe az ember. Az bizony felérne az örülettel. A szénégető különccnek tartott fia az egyetlen, aki a tünemény bűvkörébe kerül, és megtapasztalja, hogy a sellőnek lényegében „nincsen arca, emberi szemmel nem látható, mert

olyan arc az, hogy egy átlagos emberi pillantásnak nem tárja föl magát, viszont a dala és a csengő-bongó beszéde igéz, sőt el is varázsol”. Jakab az egyedüli, aki nyitott a szokatlanra, a különlegesre és a szépre, mindarra, amit a sellő képvisel, a többieknek pedig az egész sellőhercehurca csupán nyűg, hátráltatás a mindennapi munkavégzésben: a harmatgyűjtésben és a köd fényesítésében, amivel hozzájárulhatnak a rendszer működtetéséhez. Mindeközben a kövek egyre hullnak, és az emberek meghalnak, akár a bogarak, a világ rendje és a hatalom struktúrája pedig épül a maga törvényei szerint.

Darvasi László sűrű szövéssű, ízes, lebilincselő regénye e sellőmotívummal a rejtett szépséget, az emelkedettséget és a szeretetet jelöli meg a gonoszság, az elnyomás és az erőszak ellenpontjaiként.

(*Darvasi László: Magyar sellő, Magvető, Budapest, 2019, 200 oldal*)

Csík Mónika

A másként működés lélektana

Pálóczi Antal fiataikorából és jelenéből származó versei a megélt minőségeket, ellentéteket, azok kiéleződését, az ellentét-érzetek kifejeződésén alapulnak. A szövegek felépítése naplószerű, életfoszlányokat láttató, *ön-életrajzi* elemeket felvázoló visszaemlékezés (*Kutyát karácsonyra*), meseszerű jelleggel (*Szegény ember*). Ebben az ellentéteződésben a legbensőbb érzések maradnak a legigazabbak, a Másik a legszorosabb jelenlétében is idegen marad valamilyen szinten. „Én nem minden nap ébredek fel bennem / néha csak a munkába megyek / s ami a leginkább én vagyok, belül / az tovább alszik munkába menet... Egyetlen verssort, egyetlen mondatot sem / pedig ott fészkelnek bennem legbelül, / mint az olyan kaptárban a méhek / amit majdnem megfojt a hó felül... Az egészet mindjárt hagyom a fenébe / pornót nézek majd és ennyi az egész.” (*Pornó*).

A Te és a Sok kölcsönhatása, illetve a Tenek a Sokból való kiemelése érdekes és fontos megoldás lesz; a mód is, ahogyan a lírai alany képes kiemelni a Tet onnan. A szeretett lényt a maga különlegességében és a maga átlagosságában is szereti. Kölcsönhatásban marad vele, az adódó keserőségek ellenére is („a megontott / vér öröme kellett... de „te jó vagy” – *Egy Miskin*). A viszonyrendszerben az értékek és félértékek kettősségei meghatározóak. Az élet maga válik rosszul sikerült fényképpé, rosszul beállított blendévé (*Barátom*), és az emberek ebben a verbális és fizikai csatatérben mind pusztá szereplők maradnak (*John Arden: Élnek, mint a disznók*). Az egyén és a sokaság ellentéte olykor szó szerint, nemcsak lelki, hanem fizikai ellentéteződésként, az erőviszonyok változásaként is leírható (*Polgári per, Pillanat*). A konfrontálódás, a testi-lelki másként mű-